

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

August F. Schmidt: Brandtræer i Sønderjylland. —
Pastor Hansen, Hostrup: Skatter og Afgifter i et Land-
sogn 1806—1811. — Axel Lange og Chr. Seeberg:
Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling
i Folkloren. — I. H. Byriel, Ø. Vamdrup: Tysk Brug af
det danske Sprog. — Cl. E.: Sønderjydske Stednavne i
Remser og Mundheld. — Samleren.

Nr. 3. — 1. SEPTEMBER 1928. — 5. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN
ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000
Reservefond - 30.713.665

FILIALER I:

AABENRÅA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes

altid pæne og under paalideligt
Førerskab.
Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Humlekærren, Tønder
Tel. 255.

Paa Ratebetaling sælges:

Dame- og Herrearmbaandsuhre
Stueuhre, Grammofoner,
rustfri Knive, Sølvplet o. s. v.

Forlang Tilbud.

Importlageret

St. Kongensg. 81, København K.

Sønderjydsk Maanedsskrift

Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.

Brandtræer i Sønderjylland.

Af August F. Schmidt.

„Brandtræ“ er Benævnelsen på et Træ, hvori der er hensat en Brand. Man mente ifølge Folketroen, at såsnart man så en Bygning stå i „Forbrand“, kunde Branden afværges ved at blive hensat i et Træ, hvor Branden så vilde blive siddende, indtil Træet blev fældet; thi så var Branden løst. Denne Tro er et Led i den forhen så udbredte magiske Tankegang, at Tandpine o. a. Sygdomme og anden Ulykke kunde fastbindes i et Træs Stamme. Vi har her et Udtryk for den meget primitive, men yderst almindelige *Magi* ved umiddelbar Kraft-overførelse. Træet beholder Kraften i sig, sålænge det står. I *Sønderjylland* bruges hyppigst Udtrykket: dawsætte, når Talen er om Ilds Fastsættelse i Træer. Dagsætte betyder opsætte, udsætte. Undertiden er der overleveret os Oplysninger om de Ord, Hensætterten brugte, når Ilden blev „fastmanet“ i Træet¹⁾. Er det nu en gammel Gård, der er hensat, er det naturligt, at det største, ældste og mest bemærkelsesværdige Træ ved Gården eller på dens Mark er Brandtræet. Måske kan den lagttagelse, at store Træer er lyntiltrækkende, have haft Indflydelse på Udvælgelsen af Brandtræet, og et Citat i *Feilbergs* Ordbog over de jyske Almuesmål fra Vestslesvig: „sæt æ Tåren hen i æn Træ“ synes at vise, at man også har sat Torden fast.

Brandtræerne har i Danmark en bemærkelsesværdig geografisk Fordeling, idet der Syd for en Linje *Horsens—Skjern* findes 79 Brandtræer, deraf 4 i Angel. I det øvrige Danmark findes Optegnelser om 7 Brandtræer. Deres ringe Udbredelse på Øerne Øst for Lillebælt og i det nordligere Jylland kan snarest forklares på den Måde, at denne særlige Form for „Ulykkestreer“ aldrig er bleven „rendyrket“ på Øerne og i det meste af Nørrejylland og er derfor kun husket i enkelte Tilfælde i disse Landsdele. De yderst sjældne Eksempler på Brandtræer fra Holsten og Nordtyskland (*Heering* har to³⁾) viser, at

¹⁾ Jfr. Karl Müllenhoff: Sagen, Märchen und Lieder der Herzogtümer Schleswig, Holstein und Lauenburg.

²⁾ 1921, 264.

³⁾ W. Heering: Bäume und Wälder Schleswig-Holsteins (Kiel 1906) 18.

Troen heller ikke kendes i nævneværdig Grad længere mod Syd. Om Brandtræer kender jeg Oplysninger fra følgende sønderjydske Sogne.

Haderslev Herred: Starup, Grarup, Øsby. *S. Tyrstrup Herred*: Fjelstrup, Stepping. *Gram Herred*: Sommersted (2 Træer), Magstrup, Rødding, Lintrup, Gram (2). *Nr. Rangstrup Herred*: Toftlund, Bevtoft. *Hvidding Herred*: Arrild, Roager. *Tønder og Højer Herreder*: Møgel-tønder. *Lø Herred*: Mjolden. *S. Rangstrup Herred*: Bedsted, Hellevad. *Ris Herred*: Løjt. *Lundtoft Herred*: Felsted, Rinkenæs, Holbøl (2).

Als.

Sønderherred: Kejnæs (3), Lysabild, Tandslet (2), Hørup (2), Augustenborg (5), Ketting (3), Asseballe (2), Notmark. *Nørreherred*: Egen (5), Svenstrup, Hagenbjerg (4). — På Als alene 29 Brandtræer!

Mellemslesvig.

Ny Herred: Sørup. *Strukstrup Herred*: Satrup, Strukstrup, Farensted.

Desuden er der hensat Brand i en *Sten* ved Harrebygård i Fole Sogn; i en *Oldtidsdysse* ved Nygård i Kejnæs Sogn; ved Kryhlmands Gård i Lysabild Sogn; i en Dysse i Tandslet Sogn samt i en *Sten* i Mjany (Hørup Sogn) og i en *Sten* i Majkroen (Hagenbjerg Sogn)¹⁾.

Endvidere er „æ Husbrand nedmanet“ med *to Vidjestokke* i et nu jævnet Vandsted Nord for Søllingvrå (Bylderup Sogn)²⁾, ligesom der er hensat Brande i så brandfarlige Steder som en *Bæk* i Dybdal i Hammelev Sogn og i *Mjang Sø* på Als. Endelig skal nævnes, at Müllenhoff (anf. Skr., 264) har Oplysninger fra Felsted Sogn om Brande hensat i et *Gangbrædt* over en Å og i en *Husbjælke*. Et Sidestykke til Müllenhoffs Meddelelser nævnes i en Beretning om et gammelt, overordentlig smukt *Skab* i Gården *Barsbøl* (Skærbæk Sogn), hvori der ligeledes var hensat Brand. Da Skabet blev solgt for en Række År siden, brændte Gården straks efter Salget.

Jeg har fremsat ovenstående korte Oversigt for at gøre opmærksom på, at Brandtræstroen er en Forestilling indenfor dansk Folketro, der er særlig udformet i Sønderjylland, hvor Ulykkesvarianten: „Brand“ ligefrem synes at have været på Moden, om man tør bruge dette Udtryk. Andetsteds håber jeg i en nær Fremtid at kunne meddele alt Stoffet om Brandtræer og Ulykkestræer fra Danmarks forskellige Egne i Forbindelse med en vidtløftig Redegørelse om Emnet med alle dets Enkeltheder.

¹⁾ Jfr. Sdj. Mdskr. 1926, 16.

²⁾ Sdj. Mdskr. 1925, 175.

Skatter og Afgifter i et Landsogn 1806—1811.

Ved Pastor Hansen, Hostrup.

I vore Tider tales der meget om Skatter og Afgifter. Maaske det da kunde interessere at høre, hvordan vore Forfædre var stillet i saa Henseende for godt 100 Aar siden. Sognefogeden for Hostrup Sogn (Tønder Amt), Hans Petersen i Rørkær, har efterladt sig et Udkast til en Indberetning herom til Herredsfoged Feddersen i Ravsted. Der er kun Tale om Tønderhus Tjernerne i Sognet, som tilsammen repræsenterede 15 af Sognets 46 Plove (Solvig og St. Tønde ikke medregnet). Nogle Afgifter var Sognefogeden og Sandemanden fri for, enten begge to eller een af dem, og da maatte deres Part bæres af de øvrige 13 eller 14 Plove.

Fra 1806—1811 betaltes aarlig i Gennemsnit af hver Plov:

1. til Vejene	6 Rigsd.	(af 15 Pl.)
2. til Landeværnsfamiliernes Underhold betales største Delen af Fattigpengene (se længere nede), men efter Plovtal er dog betalt	1 „	8 Sk. (af 15 Pl.)
Udgifterne til Land- og Kystmilitsen hører ind under Herreds- henholdsvis Amtsregnskabet. Udgifterne til de medicinale Indretninger (Physikatpenge) hører til Herredspengene.		
3. til „Amts-Anlage“	2 „	38 „ (af 13 Pl.)
4. til Herredsregnskabet samt „Stückpferd“, Physikat, Rytterhesttillæg („Reuterpferdzulage“)	6 „	10 „ (af 13 dels af 14 Pl.)
5. til Sogneregnskabet	2 „	44 „ (af 14 Pl.)
6. dito til <i>hele</i> Sognet samt Kirkepenge dog ikke saa lidt mere, naar der skal foretages store Reparaturer ved Præstegaarden	5 „	— „ (af 15 Pl.)
7. til Vedligeholdelse af „Skytter“ (Stemmeværker) og Siler	6 „	— „ (af 15 Pl.)
8. Præstetiende (Korn- Smør- og Kvægtiende).	8 „	11 „ (af 15 Pl.)
9. Degnetiende (Korn)	— „	24 „ (af 15 Pl.)
10. til Skolelærerne, bortset fra Skolepengene (Korn, Hø, Græs og Brændsel)	3 „	— „ (af 15 Pl.)

11. til Vedligeholdelse af Skolehusene	5 Rigsd.	— Sk.	(af 15 Pl.)
12. Ordinær „Magazin“	19	„ 37	„ (af 14, dels af 15 Pl.)
13. Tab ved Levering af „Ekstra-Magazin“	6	„ 8	„ (af 15 Pl.)
14. dito ved Krigsægterne	5	„ 20	„ (af 14 Pl.)
15. Ægtekørsel	6	„ 20	„ (af 15 Pl.)
16. Indkvarteringspenge	4	„ 24	„ (af 15 Pl.)
17. Amtsforvalterskriverpenge efter Pligt	—	„ 16	„ (af 14 Pl.)
18. Konviktorie- og Stampemøllepenge	—	„ 36	„ (af 14 Pl.)
19. Amts-, Sogne-, Fattig- og Møllekørsel samt Budpenge („Botenlaufen“)	6	„ —	„ (af 14 eller 15 Pl.)
20. Ordinær Kontribution og Pligt	54	„ —	„ (af 15 Pl.)
21. Landskat („Landsteuer“) og Tillæg samt 1 ¹ / ₃ % Skat — beregnes rigtigt nok ikke efter Plovtotal, men udgør i Gennemsnit pro Plov	20	„ 15	„ (af 15 Pl.)

22. „Hof“-Tørv 2 „ 32 „
 Ialt betales altsaa aarlig gennemsnitlig 172 Rigsd. 47 Skill. pro Plov eller af alle Sognets Tønderhus-Tjenere 2558 Rigsd.

Hertil kommer saa Kogspengene, Bidragene til Vedligeholdelsen af Sommerdiger og Siler i Slogsherredskog.

Interessenterne i Jejsing betalte i Kogspenge	4 Rigsdl.	6 Sk.	pro Plov
„ i Rørkær i Kogspenge	14	„ 14	„

Til Sommerdiger og Siler betalte man i			
Jejsing	1	„ 36	„
ditto i Rørkær	5	„ 24	„

Det bliver i Gennemsnit af hver Plov 25 Rigsd. 32 Sk. aarlig eller af alle Interessenter tilsammen 119 Rigsd. 43 Sk.

Dertil maa saa endnu regnes Udgifterne efter Familier eller Personer. Alle Tønderhus-Tjenere ydede tilsammen:

1. I Fattigpenge	251 Rigsd.	32 Sk.
2. Amtsforvalter-Skriverpenge for Kontribution og Forbittelspenge	7	„ — „
3. Juleoffer til Præsten	26	„ — „
4. Skoleløn til Lærerne	58	„ — „
5. Forbittelspenge og Haandværkspenge	3	„ — „
6. Kaadnernes og Indsiddernes Haandtjeneste ved Reparationer af Kirken, Præstegaarden og Skolehusene	6	„ — „
7. Kopskat	150	„ — „
8. Brandpenge	71	„ 1 „
9. Kaadnerne for at løbe Bud (ved Postbefordringen)	5	„ — „

10. Indkomstskat (kun opført 1810) gennemsnitl. 30 Rigsd. 24 Sk. eller ialt: 610 Rigsd. 9 Sk.

Alle Tønderhus Tjenere, Bolsfolk, Kaadnere og Indsiddere har ialt efter det aarlige Gennemsnit i Skatter og Afgifter betalt 3288 Rigsd. 4 Sk.

Da der nu er 15 Tønderhus Plove i Sognet, kan man fordele hele Skatten paa disse. Saa bliver det en aarlig Udgift for hver Plov af 218 Rigsd. 32 Sk.

Vil man fordele anderledes, kan man henvise til, at der paa de Tønderske Stavne i Hostrup Sogn bor 71 Familier, af hvilke dog de 13 nyder Understøttelse af Fattiggassen, saa der kun kan regnes med de øvrige 58 Familier. Udgifterne fordelt paa disse 58 bliver 56 Rigsd. 26 Sk. for hver Familie.

Eller man kan ogsaa regne saaledes: der er 333 Personer i Sognet, som er Tønderhus Tjenere. Af disse faar de 62 Fattigpenge. Fordeles Skatterne paa de øvrige 271 Personer, giver det 12 Rigsd. 5 Sk. for hver Person.

En anden Oversigt er følgende:

1. Gaardejerne i Solderup og Hostrup har for hver Plov i de omtalte 6 Aar udgivet aarlig .	172 Rigsd.	47 Sk.
2. Gaardejerne i Jejsing (Kogslasterne medregnet)	178	" 41 "
3. " i Rørkær " " " "	192	" 37 "

Hertil kommer saa Udgifterne efter Familier eller Personer, efter Formue eller andre Regler. Fordeles de før nævnte 610 Rigsd. 9 Sk. paa de 58 Familier, faar man 10 Rigsd. 25 Sk. for hver Familie, saa den samlede Skat for Solderup og Hostrup pro Plov bliver 183 Rigsd. 24 Sk., o. s. v.

Der bemærkes her, at Præstens og Skolelærernes Skatter ikke er medregnet i ovenstaaende Beregning.

De Udgifter, som enhver for sig har til Agerbrugsredskaber, Tjenestefolk, Vedligeholdelse af Hus og Lade og andet desl., kan maaske ansættes til:

1. Folkeløn aarlig for hver Plov	90 Rigsd.
2. Vedligeholdelse af Bygninger med Tag, Sten, Træværk o. s. v.	20 "
3. Hjulmager og Tømrer	10 "
4. Skomager og Skrædder	15 "
5. Farver	5 "

Det bliver aarlig af hver Plov 154 Rigsd. —

Slogsherredskog, som hører til Jejsing og Rørkær og er medregnet i disse Byers Plovta, har 868 Rigsd. 28½ Sk. Kogsgæld. Anden Kommunegæld har Hostrup Sogn ikke.

Nærmere Oplysninger.

Sognefoged Hans Petersen har andetsteds specificeret enkelte Afgifter, f. Eks.:

1. Til Amtmandens (Excellents, Gehejme Konferentsraad) Befordring i Amts- og Kirkeanliggende og Tillæg ved „Junkerfennen“ — en Fenne paa Rørkær Mark — i Gennemsnit 12 Sk. aarlig pr. Plov af 13 Plove (baade Sognefoged og Sandemand er her fritagne), ialt altsaa 3 Rigsd. 12 Sk.
2. Husfogeden for egen Befordring 12 Sk. af 13 Pl., ialt 3 Rigsd. 12 Sk.
3. Herredsfogeden for Befordring, „Besoldungspflug“ og for at føre Herredsregnskabet: 36 Sk. af 14 Plove, ialt 10 Rigsd. 24 Sk. (blot Sognefogeden er fri for denne Afgift).
4. Sognefogeden for Befordring 16 Sk. af 14 Pl., ialt 4 Rigsd. 32 Sk. Udgiften paa Grund af Sognefogedens „Besoldungspflug“ er i Gennemsnit 42 Sk. af 13 Pl. Sognefogeden er nemlig fri for Amtskørsel, for Amts-, Herreds- og Sogneregnskabsafgifter og de øvrige Plove maa betale hans Part med af deres Plove (ialt 11 Rigsd. 18 Sk.)
5. Til Amtsfysikussen $3\frac{1}{2}$ Sk. af 14 Pl., ialt 1 Rigsd. 1 Sk.
6. Paa Grund af Sandemandens Frihed fra visse Afgifter betaler de øvrige Plove gennemsnitl. 27 Sk. (af 13. Pl.), ialt 7 R. 15 Sk.

Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren.

Af Axel Lange og Chr. Seeberg.

En Række andre Sivarter forekommer paa andre Lokalteter; se herom nærmere under Afsnittet Engene.

Juniperus communis — Enebær eller Ene. Denne stedsegrønne Busk med de spredtsiddende Bærkugler er den eneste sikre Repræsentant i Danmark for vildtvoksende Naaletræer, thi Takstræernes Oprindelighed paa Munkebjerg ved Vejle betvivles af adskillige Botanikere, og Skovfyrens Forekomst som vild i Danmark er, som før omtalt, kun historisk. Enen vokser i Hedekrat blandet mellem andre Buske og Træer eller ude i den aabne Hede i smaa Kolonier eller enkeltvis som udsatte Vagtposter. Tyskernes Navn for den: Wachholder kan dog ikke formodes at have nogen Forbindelse hermed. Tyske Etymologer tyder Navnet saaledes, at wach er lig levende, vedblivende grøn, medens andet Led er det gammeltyske Trá = Træ, — i Schwabisk kaldes den Wächeltr — altsaa Livstræ.

Det ligger nær at slutte, at Navnet Enebær kommer af, at Bærrene sidder enkeltvis paa Busken, eller at Planten Ene eller Eneris tit staar enkeltvis, men begge Forklaringer er dog usandsynlige. Det jydsk og sønderjydske Navn Jenbær eller Jenber og det fra Als kendte Enbær, udtrykkelig med Udtalemaaden Ennbær fører os over til at sammenligne det med det latinske Artsnavn Juniperus og anse det for afledt heraf, en Opfattelse, som støttes ved at sammenligne de engelske Navne Juniper, Jeneperre og Jenefer, de franske: Genibre og Geniévre, samt det hollandske: Jenever dermed. Beslægten er ogsaa Genever, Navnet paa Enebærbrændevin. Endelsen Bær i det danske Navn har saaledes næppe noget med Frugten at gøre. I det arnamagnæanske Haandskrift findes da ogsaa Slavemaaden Enæber, der viser i samme Retning.

I ovennævnte Haandskrift findes en Recept, hvorefter Saften af Enebær blandet med Eddike skal kunne stille Næseblod, hvorimod det blandet med Vin er et fortrinligt Middel mod Hoste.

Enebærrisens Frugter er to Aar om at modnes, saa Jenbærbusken har baade modne og grønne Frugter, derfra stammer Talemaaden: „Hven alle Jenbær æ moon, kan en få ålt, hvar en vil ha“, eller „så skal æ Tyskere indtej æ Laand“. Kendt er ogsaa: „Heller væ ugyvt end væ bunnan te en Jenbærbosk“. (Se under Tjørn et lignende Forhold).

Myrica gale — Mose Pors eller blot Pors. Denne lille Busk er udelukkende knyttet til Hede- og Moseegnene, men her vokser den til Gængæld ogsaa i Overflod. Meget karakteristisk er den ved sin krydrede noget harpiksagtige Duft. Planten indeholder et Bitterstof, og den har derfor i gamle Dage været benyttet til Fremstilling af „Øl og Mundgodt“. Øllet, der var meget stærkt og berusende og kendtes under Navnet „Porseøl“, kunde dog ikke i Velsmag staa Maal med Øl brygget paa Humle og blev derfor ogsaa efterhaanden helt fortrængt af Humleøllet. Plantens Navn udtales i Sønderjylland: Pors, Post eller Pås, medens Nic. C. Nielsen betegner den som Mosens Buxbom. Porsdraaber har før i Tiden været anvendt i Medicinen mod Mave- og Blæresygdomme, Porsolie brugtes som Haarmiddel og var forebyggende mod alt for stor Svedafsondring. (Harpestræng).

Nardus stricta — Katteskæg Meget træffende har man betegnet dette lille Græs med anførte Navn, thi de stive Blade og Straa stritter ligesom Knurhaarene hos Katten. De ret talrige Navne, den har faaet, Kajs, Senegræs, Sivgræs, Tottegræs o. fl., tyder paa, at den er velkendt af Befolkningen. I Sønderjylland kaldes den Katskek, Katskeg og Tottgrejs, i Sundeved har man fundet, at det tottede Græs ligner en Kalkekost, og man har derfor kaldt den for Kalkkost. Nogen Nytte har man næppe draget af denne beskedne Plante, slaas skulde den jo alligevel, og det skulde helst ske i „æ Dåg“, ellers bed Leen ikke i den.

Nartheicum ossifragum — Benbræk vokser udelukkende paa Mosebund paa rigtig sur Jordbund, og der maa være Forhold der, som ret passer den, thi det er en af de allervanskeligste Planter at dyrke paa Steder, hvor Vandet er af alkalisk Reaktion; indplantet i Botanisk Have i København har den Gang paa Gang vist den største Uvillighed til at ville vokse. Plantens Navn Benbræk eller Benbrud er internationalt, og det latinske Artsnavn *ossifragum* betyder det samme. I en Bog fra 1761 læser vi: „Man har holdt for, at naar Køer eller andre Kreature æde heraf, svækkes og udmagres de saaledes, at deres Been mister den naturlige Haardhed, de kunde ikke komme af Stedet, og undertiden maa crepere“. Imidlertid fortæller Hørnemann i sin Flora 1806, at „den paa adskillige Steder i Norge og Færøerne voxer i saadan Mængde, at den undertiden er Køernes og Faarenes vigtigste Næring, uden at man har mærket, at de blev svagbenede derved“. Mentz og Ostenfeld: Billeder af Nordens Flora siger dog, at den med god Grund kun ugerne ædes af Kvæget, da den er giftig. *Nartheicum* hører til de Planter, der betegnes ved Iglegræs (se under *Drosera*), i Sverige hedder den bl. a. *Ilagræs*, og man troede i gamle Dage, at den foraarsagede, at der avles Orme — Ilar — i Leveren paa de Faar, som aad den. I „Hejmdal“ 11. 3. 1926 anføres, at den ogsaa kaldes Savelgræs.

Oxycoccus palustris — Tranebær. Den lille Plante, hvis latinske Navn ogsaa høres som *Vaccinium oxycoccus*, har ganske tynde Stængler, som ligger tæt ned mod Underlaget — mest vokser den i Overkanten af Hvidmosset (*Sphagnum*) — smaa Blade og nydelige smaa rosa Blomster, som afløses af ret store kuglerunde Bær, der meget let løsnes fra Planten. Tranebær smager ikke ilde, dog ikke saa godt som Tyttebær, de forefindes af og til i Salgswaren Tyttebær. I Sønderjylland udtales Navnet Trannbær. Af andre Navne kan anføres Mosebær (Graasten).

Pinguicula vulgaris — Vibefedt. Den hører ligesom *Drosera* til de saakaldte insektædende Planter, og det er her atter Bladene, der tjener som Fangstredskaber. Disse er ganske lysegrønne, ja næsten bleggrønne, og er beklædt med en klæbrig Slim, som de smaa Insekter ikke kan rive sig løs fra, naar de har sat sig til Hvile. Slimen har ligesom Kirtelhaarenes Saft hos *Drosera* i sin sammensætning en vis Lighed med Mavesaften, og man har fundet praktisk Nytte af dette Forhold i Husholdningen; man benytter nemlig Udtrækket af Vibefedts Blade til at koagulere Mælk, naar denne skal løbe sammen. Dette har givet Anledning til dens norske Navn Tættegræs. Vibefedt-Navnet hentyder vel sagtens til dens Forekomst paa de Steder, hvor Viben holder til saavel som til Bladenes fedtetslimede Overflade. Ogsaa denne lille Urt er blevet kaldt Iglegræs. Planten skal have helbredende Egenskaber mod forskellige Sygdomme.

Populus tremula — Bævre-Asp eller ofte i ældre Tid skrevet Bæver-Asp. Denne sidste Stavemaade, som endogsaa findes i Formen

Beber-Espe, og den sønderjydske Form Bevveresk, kunde lede Tanken hen paa Dyret Bæveren, og man kunde maaske forledes til at tro, at Træet havde været særlig efterstræbt af denne Gnaver til Opførelse af dens Undervandsboliger. Dette maa dog betragtes som ganske usandsynligt. Saavel det latinske Artsnavn *tremula*, som Træets Navn i vore Nabosprog, Zitterpappel, peger hen paa, at det er Ordet bævre, der er Tilknytning til. Den lange, tynde, sammentrykte Bladstilk har saa ringe Stivhed, at Bladet bevæger sig ved den mindste Vind (sml. hvad der er sagt under *Populus*). Dette Forhold har sat dybe Spor i Folkets Bevidsthed, hvorom de almenkendte Udtryk „skælve som et Æspeløv“, „ryste som et Æspeløv“ bærer Vidne om. I Blomstersprogsbøger anføres da ogsaa gerne *Populus tremula* som Symbol paa Angst, Frygt og Bæven. Folketroen vil vide, at Kristi Kors var dannet af Bævreasp, derfor er Træet dømt til at have evindeligt skælvende Blade. En anden Variation af denne Legende vil vide, at Bævreaspen ikke vilde bøje sig mod Jorden i Frelserens Dødsstund, og derfra Forbandelsen.

Af sønderjydske Navne skal foruden de anførte nævnes Bæfrasp, Bafferisk, Bafferesk og Bævreesk. Mærkelig er den hyppigt tilbagevendende Endelse paa Esk eller Ask, vi finder et ganske tilsvarende Forhold i Træets tyske Navne.

Et i Nørre- og Sønderjylland (næppe kendt paa Øerne) udbredt Navn er Skold, varieret i Stavemaade og Udtalemaade som Sgol, Skåller, Skjoldeløv, Skulde, Skolde, Skååld og Skolj, de sidste særlig anført for vor Landsdel. Der synes ikke at findes nærbeslægtede Navne i Nabosprogene, maaske det kunde tænkes, at Ordet er beslægtet med Ord skælve. I Ribeegnen kaldes Bævreasp ogsaa Blenner, der sikkert er i Slægt med det fra andre Egne i Landet kendte Blinkeløv eller Blingreløv.

Tysk Brug af det danske Sprog.

Ved I. H. Byriel, Ø. Vamdrup.

Historierne om tyske Præsters Brug af det danske Sprog i Juni-Hæftet har vist fornøjet Læserne meget, om end en Del, navnlig paa Østkysten, har kendt dem før og hørt dem mange Gange, ja adskillige flere, som vel er glemte.

Maa jeg lige tilføje et Par?

Engang skal Provst *Gøttig* ved en Visitats i Kirken have talt om Hjærtet, og da han ikke rigtig kunde faa Børnene til at svare, henvendte han sig til en af de største Piger, idet han pegede paa hendes Bryst, med det Spørgsmaal: „Lille Pige, hvad har du derinde?“ Pigen svarede sagte og meget undseligt: „Min' Patter“.

Ved en Gudstjeneste i Aabenraa Kirke, var, mens Provsten prædikede, Kirkedøren gaaet op. Provsten opdagede det, mens han var midt i en Sætning, og Ordene faldt nu saaledes: „Und Jesus sprach (derefter henvendt til en af de ved Døren nærmest siddende): Mach die Thür zu!“

Udtalelsen ved en Lærers Indsættelse er ogsaa fortalt lidt anderledes. Mens jeg var paa Præparandskolen i Aabenraa 1882—83, var Provsten en af Skolens nærmeste Naboer, og hans daarlige Dansk var velkendt. Da skal han have brugt Udtalelsen ved en Præsteindsættelse i Hjorkær, og Præsten skal have været den tidligere Religionslærer ved Seminariet i Tønder, Pastor Engel. Om dette passer, kan jeg ikke sige bestemt. En af de Præster i Nordslesvig, der talte det daarligste Dansk, var *Brag i Hygum*. Hans Gudstjenester var meget daarligt besøgte, undertiden kun af henimod en halv Snes Mennesker, mest gamle Mænd og Koner. Jeg var Lærer i Hjortvad 1886—88 og maatte undertiden pligtskyldigt gaa i Kirke i Hygum; der havde været Stof nok til flere Sider, hvis Pastor Brags Udtryk var blevet noteret; men det tænkte jeg ikke paa dengang, hvorfor jeg har glemt dem og kun kan huske en bestemt. Det var i Kirkebønnen ved Forbøn for Kejserhuset, at Præsten bad for de „kaiserliche Prinzer og Prinzessinnen“.

Dog ogsaa andre tyske Embedsmænd har vanrøgtet det danske Sprog. Saaledes skulde Seminarielærer *Krieger* i Tønder en Tid have dansk Læsning med os dansktalende Seminarister, efter at Seminarielærer *Todsen* var forflyttet. En Dag sagde han Gang efter Gang: „Vil De foresætte!“ (fortsætte). Udtrykket fremkaldte et Smil hos forskellige af os, indtil nylig afdøde Lærer *Beier* i Løgumkloster gjorde *Krieger* opmærksom paa Fejltagelsen.

Den mest afholdte og elskværdigste af Seminarielærerne i disse Aar var gamle *Rickmers*, „Det lille Lys“, som hans Kælenavn var. Han var meget venligsindet over for Seminaristerne fra Nordslesvig og skulde aldrig komme med haanende Udtalelser over Danmark eller Danskerne.

En Tidlang havde han Religion med den danske Afdeling, og da passerede følgende ret løjerlige Tildragelse.

Under en Time i Bibelhistorie sagde *Rickmers*: „Vil De kaste op i Bibelen, Krønnik fem og firre!“ Seminaristerne lo, hvorfor *Rickmers* spurgte: „Hvad lattrer De af? Lattrer De af Bibelen?“

I en Historietime, en Del Aar før, da Historieundervisningen endnu var dansk, og Emnet var Folkevandringen, udtalte han, at „Cimbrenne og Teutonerne ruskede paa deres Skjolde Alperne ned“.

Ja, flere af den Slags Udtryk husker jeg ikke for Øjeblikket; men maaske andre kan fremdrage et og andet, og lad os saa faa det frem!

Sønderjydske Stednavne i Remser og Mundheld.

Ved Cl. E.

1. Hans
fra Blans,
han rej te Ri'f
å køjt en Pi'f,
han rej te Tynder
å slov en synder,
han rej te Affenraa
å køjt en Skraa.
di Fredsteje derue,
di Gammelhasle Fruer,
di Erlev Troid
di vil øvve dem åld.
2. Mikkel Røv
(se Sdj. Maanedsskr. III. 123).
3. Øllebrød i Bramdrup,
Surkaal i Vamdrup,
raaden Aal i Faarkrog,
di Kjøvvenhojer Herrer,
di Langetved Fordærrer,
di Rødning Tyv,
di staa en Kat
å Jul'nat,
di skaar en smaa,
di aad en raa,
di haj ingen Rist å steg en aa.
4. Di Skudstrup Vandholler,
di Skodborg Dyndtrækkere,
di Rødning Herrer,
å di Kalslund Fordærrer.
5. *Gram Sogn.*
Di Gram Fruer,
di Skjoldager Duer,
di Gramby Møer,
di Tiset Søer
æ værd å se aa.
6. Aavel, Gavel, Nustrup, Bæk,
Mojbøl, Røjbøl, Studsbøl, Terp,
di Billunde Kukmind,
di Jægrube Lyngpind,
di Stydinge Starre,
7. Aabøl, Gabøl, Nustrup, Bæk,
Mojbøl, Røjbøl, Studsbøl, Terp,
Ellum, Hønkys, Mjøs,
Lung'baand, Isterbaand, Pøls!
8. Di Nustrup Syvsovere,
di Bæks Sandgravere,
di Kratter Mos'pind,
di Billund Kukmænd,
di Styding Stær,
di Hammelev Nar,
di Fredsted Duer,
di Haderslev Fruer,
di Erlev Troid
kan øvver dem åld.
9. Di Nustrup Syvsovere,
di Bæks Sandgravere,
di Klejnbjerg Tosser,
di Billund Bosser,
di Jægerup Rakkere,
di Maugstrup Prakkere,
di Styding Stude,
di Hammelev Fruer,
di Fredsted Duer,
di Tørning Troid
kan øvver dem åld.
10. Aarup Bue,
Kærgaard Frue,
Stavnager Hat,
Varming Svat,
Seem Kat,
Høm Prakkere,
Roager Rakkere,

- di Kirkeby Møer
er så tykke som Søer,
det volder di Aabølling Stude,
for di gær så læng' ue,
Vesterbæk, Barbæk,
Løjt Hat, Lundsmark,
Birkelev Birk, Aaved Lyngpind,
Vodder Vallesæk,
Gaansager Vost i Mund.
11. Ribe Knibere,
Øster Vedsted Tørregravere,
Farup Dyndtrækkere,
Vester Vedsted Sandknygere,
Enderup Stik i Jord,
Raahede Rotter,
Hvidding Vandslugere,
Høgsbro Kaalstruger,
Rejsby Gaas,
Kjærbølling Stighaas,
Brøns Revl,
Skærbæk Skrevl,
Gasse Knold
kan øvver dem åld.
12. Rejsby Stenhorsk,
Kjærbølling Gris,
Aabølling Fis,
Havervad Kat,
Søndernæs Knyv,
Astrup Tyv,
Brøns Rævel,
Skærbæk Skrævel.
13. *Rømø.*
Juvre Sovmænd,
Toftum Plovmand,
Blendmark, Mjøvlund,
Padborg, Tvismark,
Kaalsmark og Tageholm,
Sønderland og Revel,
Rævel, Skrevel, Skrævel,
helt hen te Havs Eend.
14. *Skærbæk Sogn.*
Hjemsted Herremænd,
Gesing Dørtrækkere,
Mosbøl Svin,
Barsbøl Svindrivere,
Gaardkrog Knold',
Gasse Troid'
er øvver dem åld.
15. Skast Kukmænd,
Ballum Tørretyv,
Randerup Tælleknyv,
Kringlum Herremænd,
Hybjerg Klæghest,
Forballum Vallekrukker,
Mjolden Svålt,
Ottersbøl Gålt,
Døstrup Duer,
Vinum Fluor,
Havervad Hatt',
Aabølling Katt',
Skærbæk Skralt,
Brøns Arlt,
Gasse Troid'
kan øvver dem åld.
16. *N. Løgum Sogn.*
Løgum Vællinggryd',
Tohed' Lyngpind,
Løjtved er en Smørsig,
Bjerndrup den hær inne Lig',
Visbjerg er et lille Slot,
Landeby gør kun lidt godt,
i Koldkaad æder di Vost å Brød,
i Ulstrup lider di inne Nød,
Løgumgaard hy Hatt',
Tornskov Skovkratt',
Teglgård Valle,
Faargaard Ralle,
Terper Knar er Hvermands Nar,
men Kløjeng Svolt
gær øvver et ålt.
17. *Bedsted Sogn.*
Terp de er en goj By,

- Bedsted ligger lidt i Ly,
i Syverkro skænker di for æ
Gæst,
i æ Møll' mål' di for æ Bæest,
di Arndrupper hær djert behov,
Maarbæk er en ussel Kov,
i Gravlund tæller di Pæeng.
18. *Bylderup Sogn.*
Nymølle ligge så åljenn,
dæefor har di Budvad te Ven,
Heds ligge å æ rød Saend,
men Duborg æ et andt Laend,
Hajstrup æ et lille Slot,
i Bylderup gør di åld Folk godt,
Karlsvraa æ en Smørsig,
men Frestrup de har inne Lig,
i Bredvad fær di Vost å æ Brød,
i Sottrup maa di hungerdø,
Lendemark æ så lang en Raj,
men Bylderup æ en lille Staj.
19. Tynder æ en Staj,
Højer æ et Raj,
Emmerlev æ en Skællefisk.
20. Højer æ en Flækk',
Emmerlev æ en Rækk'.
21. Sønder Sejerslev Guldknapp',
Nørre Sejerslev Tørrehatt',
Skast Kukmænd,
Ballum Tørretyv.
22. Raved Rak,
Alslev Pak,
Mellerup Mye,
Bollerslev Bastknave,
Uge Oggelhoj,
Lautrup Kattrænge,
Gaaskær Hundhænge.
23. Di Bolderslev Skarnbasse,
di Uger Uglehoveder,
di Almstrup Halmstakk',
di Bjerndrup Lyngpind',
24. *Ensted Sogn.*
I Torp er et lidet Slot,
i Røllumgør di ingen Mand godt,
i Stubbæk fær di Smør å æ Brød,
i Hostrup lie di inne Nød.
25. Rinkenæs å Brunde,
di ligge aa forgyldt Grund,
Hørup å Brig,
di hær inne Lig,
Holt å Nold',
di gær øvver dem åld.
26. I Brovve (Broager)
æ de alle en Mand de dovve,
undtavn Per Hvie,
å han dovve kun te en Sk- -,
men i Iller,
er di møje ville.
27. Hyllerup og Havrup,
vidde væk æ Vanderup,
Javvitut i Jerrishø,
æ Trold han æ i Frørup.
28. Karlum er den foragtede Stad,
i Tinningsted stjæler de Dag
og Nat,
Klægsbøl er det lange Land,
Bosbøl er den grønne Strand.
I Holm spiser de Fisk og Brød,
i Uphusum lider de Hungersnød.
Brarup er en Rabennest,
i Læksgårde er den store Fest.
I Lygum går de med Stok og
Pos,
Vestre ligger ved æ Mos.
Ladelund Møll' ligger å æ Pold,
de er bang for de Ladelund
Trold.
Hørup og Brig har inne Lig,
Holt og Nold gær øvver dem
åld.
29. In Osterby essen sie Speck
und Brot,

- in Jardelund leiden sie Hungersnot,
Bøgslund ist die verachtliche Stadt,
in Vesby stehlen sie Tag und Nacht,
Holt ist die hohe Fest
Medelby liegt die Kirche nest,
Aabro und Strøgsand
liegt auf der rechten Hand,
Horsbæk und Bønhus
liegt mitten in der Plus.
30. Di Hørup Herr
(se Sdj. Maanedsskr. III. 123).
31. I Vesbykro,
dær slavte di en So,
i Husbyris,
dær slavte di et Gris,
i Husbyskov,
dær sålte di em i et Trov,
di Lushyer Kvind'
skår æ Pølsvind',
di Dollerupper Slobb',
di aad et op.
- — — —
32. Det stær midt i æ Vej li'som
Adelby Kirk'. (Medelby Kirk',
Skrave Kirk').
33. De æ li'sa lant som Halk By.
(li'sa lant som Arnum).
34. Fred være med di Skrydstrup-
per å den jen Mand fra Uldal-
lund, der gav mæ Tag te min
stoe Laj! (Saaledes velsig-
nede Præsten i Skrydstrup
Menigheden).
35. Han gær urn om Gram for di
Abkjær Hund'.
36. I Skjoldager æ de bedre å
vær' Røjter ~~æ~~ å vær' Degn.
37. I Enderupskov er de it en
Mand, der har Gjaeld — for
di er intet betroet.
38. Han er Præst i Potager å Degn
i Klinborg.
39. Han betal te de siest Tynder
Mærkend. (= aldrig).
40. No skal vi te å ha di Rov-
bjerre Vost'. (= Kartoffler).
41. Farvel og Tak, det er Klovtoft
Betaling.
42. I Mjøls, der ære di Brød te
Pøls.
43. Hven Nybøl vær hørløs,
å Aarslev vær foerløs,
å Kassø vær tarreløs,
å Hjordkær vær slarreløs —
så skal Verden forgaa.
44. „Højderidøj!“ soj di Smedager
Bynder i Stej for Godmor'n.
(De stod saa tidligt op, at de
i Mørket stødte mod hinanden.)
45. „Humm dæ Gråss!“ soj di
Vejbækker Bynder te dæ
Mamsel.
46. Hven åld æ Bjerre skal javnes,
så kan di begynd' med Bygbjerg.
(I Felsted Sogn: det er saa
stort, at det kan give dem
nok at bestille.)
47. Hven ålt æ Laend æ omloffen,
så æ Broballe bedst. (Det
ligger saa højt).
48. Han gaar lige til ligesom æ
Rømismand. (De mange Stier
paa Rømø).
49. I Holt,
der æ di stolt,
men skal di betal dær Gjaeld,
så hær di kun Pålt.

50. Du skal faa Part i Bradrup Sogn. (Braderup Sogn i Angel var saa fattigt, at Folk maatte tvinges til at tage de ledige Fæstegaarde).
51. Det gær inne Stej galle te som i Verden — og så aa Brarup Mærkend. (De store Markender i Sønder Brarup.)
52. Kloster æ en Blomm', it fra å komm'. (Løgumkloster).
53. Høwwer kløwwer. (Højer).
54. Di skød i Skast, te Ballum knast, å Randerup Kirk'taarn fældt ned i Ask.
55. Hyllerup og Haverup, vi'er væk er Vanderup, Æ Javentut*) er aa æ Jerrishøj Vej, æ Trold er i Tarp. Fanden er i Frørup, den uend' Mand er i Barderup.

Meddelere og Kilder:

- P. Eskildsen, Felstedskov 1,
Marie Mangelsen, Østerby Mark 2, 29, 30,
Valborg Tofte, Tirslund 3,
J. J. Søndergaard, Rinkenæs 4, 5, 8, 23, 24, 33, 36, 39, 40,
Ebbe Knudsen, Hønning 6,
Thorkild Gravlund, Kongerejsen 7, 10, 11, 12, 13, 14, 17,
P. Møller, Aabenraa 9,
J. Bøgh, Døstrup 15,
A. Nissen, N Løgum 16, 37,
Arnold Knudsen, Bylderup 18,
Cilie Toft, Emmerlev 19, 20, 21,
Jakob Holdt, Hjølderup 22,
J. Kok, Danske Ordsprog og Talemaader fra Sdj. 25, 31, 32, 34, 38, 41, 42, 43, 46, 47, 49, 50, 51,
Kasper Jensen, Broager 26,
Nicolajsen, Bilskov, 27,
Carsten Thomsen 28,
C. Borch, Tønder 35,
Lærer Schmidt, Egebæk 44, 45,
E. Albeck, Tønder 52, 53,
J. C. Knudsen, Kongsmark 48,
Marie Roos ved Frederik Rudbeck, Aarøund 55.

SAMPLEREN.

„Den ukendte Soldat“. I „Berlingske Tidendes“ Søndagsnummer for 19 August i År skriver Kaptajn cand. jur. Heinrich E. E. Koch i en Artikel om „15. Bataillons 15 Års Jubilæum“ bl. a. efter en Omtale af Slaget ved Sehested Syd for Eckernförde den 10. Dec 1813:

„En Del af de Faldne hviler i en Fællesgrav paa Rendsborg Garnisons Kirkegaard, over hvilken der

er rejst en smuk, vedbendbevokset Sten. En enkelt Falden, hvis Identitet aldrig er konstateret, blev begravet ved Landsbyen Holtsee, noget Nord for Sehested; denne Grav vedligeholdes endnu af Krigsministeriet og kaldes nu af Bataillonens for „den ukendte Soldats Grav“. Det er ret interessant, at Bataillonens har haft noget saa moderne i over 100 Aar.“

*) En Kælling, der altid gaar og græder og hylér.

Et Varsel. Gyde Marie i Balum har for mange Aar siden set en hel Mængde smaa Mænd i røde Bukser komme ligesom op af Havet. Ingen forstod, hvad det skulde betyde — at det skulde være Soldater, mente man nok, men det var sært, at de kom op af Havet

Under den store Krig, da Gyde Marie forlængst var død, stod Digearbejdet paa, og en Del franske Krigsfanger fra det første Krigsaaar blev brugt ved Arbejdet. Man sejlede Materialet til Feltbanerne til Vaderne, og Krigsfangerne hentede det der og bar det ind til Land. De kom i store Rækker gaaende op af Havet og med de røde Bukser paa, ganske som Gyde Marie havde set det.

L. Christensen, Slesvig, ved M. P. Ejerslev.

Varsel. Meddeleeren var som 12 Aars Dreng med til at befordre det danske Militær til Slesvig i Efteraaret 1863 og omkring Nytaar 1864. Som han en Aften kørte hjem fra Slesvig til sit Hjem i Bilskov, saa han pludselig en Mand uden Hoved staa foran Hestene. Han saa Synet saa tydeligt, at han lagde Mærke til, at Manden havde „spidse Bukser“ paa

Man lo af ham hjemme, da han fortalte det. Men da han fortalte, hvor han havde set Synet — ved Sønder Smedeby — lo Faderen ikke mere, for han havde flere Gange oplevet, at Hestene netop paa dette Sted var blevet bange, uden at han havde kunnet forstaa hvorfor.

I Kampen den 6. Februar 1864 blev der paa dette Sted dræbt en Østerriger, som ligger begravet et Sted i Nærheden. Østerrigerne havde — i Modsætning til alle de andre Soldater i 64 — „spidse Bukser“ paa.

Meddelt af Nicolajson, Bilskov.

Sønderjyllands mindste Sogn. Om en Præst i Ny-Kirke i Angel fortælles der, at han elskede sit lille Kald — der var nemlig saa lidt at bestille der. — Et Vers, som han har nedskrevet i Kirkebogen, lyder saaledes:

Gestorben kein
Geboren ein
und das war mein.

Ny-Kirke ligger saa smukt ved Flensborgfjord, at man for Spøg siger, at Præsten nok kan regne 200 Rdl. aarlig for den smukke Udsigt.

Optegnet 1857 af Pastor C. Knudsen, Lysholm.

Junker Wulf. Paa Hjortholm har der levet en Junker Wulf Ratlou. Han efterstræbte Bøndernes Koner. Derfor forfulgte Bønderne ham, og saa byggede han ved Gaarden et lille Taarn, hvor han kunde holde sig. De ødelagde Taarnet og fik ham fat og dræbt. Hans Slegfredbørn fik Navnet Wulf, hvoraf der nu findes mange paa Als.

P. Møller ved C. Ludvigson, Aabenraa.

Den onde som Følgesvend. I Nærheden af Abild laa der et Stykke Hedejord, som blev kaldt „16 Demat“. Over denne Hede gik der en Aften en Mand. Da han var gaaet et Stykke, kom han i Følgeskab med en anden Mand. Denne gik længe med ham og holdt sig stadig tavs. Imidlertid var Manden faret vild. Han blev ræd og bange, og Sveden dryppede af hans Pande. Ved at se ned, opdagede han, at Følgesvenden havde en Hestehov paa den ene Fod. Nu vidste han, hvem han fulgtes med. Han blev saa forskrækket, og i sin Nød begyndte han at bede sit „Fader vor“. Da forsvandt den onde pludselig, og Manden kunde gaa rolig hjem.

Ingeborg Hatteson, Tønder.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Et Eksempplar af
Vahl og Hatt: Jorden og Menne-
skelivet 1-4. heftet

sælges til betydelig nedsat Pris,
da første Bind er opskaaret.

Hans Beck's Boghandel
Tønder.

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder
Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Indland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

V. J. LUND

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40

Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

VESTERGADE 17 TLF. 378

N. PICULELL

**Baron Ludvig Holbergs Jordbeskrivelse
med Landkortet i 3 original Læderbind.**

II. Del fra 1761, III. Del fra 1763, IV. Del fra 1774, samt I.
Del uden Bind og Titelblad (kun delvis)

og I. og II. Bind A af Traps Danmark 1858 i Læderbind, brugt;
og Holger Drachmanns samlede Værker i 10 Bogskabsbind fuld-
stændig ubrugt sælges for højeste Bud, (ogsaa særskilt).

Enne Madsen Gantzel, Bredebro.